

WWW.UNILIBS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 12.

У НОВОМ САДУ, 22. МАРТА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

ЈУТРО НА КОСОВУ

(СРПСКОЈ БУДУЊНОСТИ)

[Неколико дана после победе и уједињења — Бојно поље на Косову — По бојишту леже несахрањени лешеве — Гомиле народа из свију српских крајева — Дечани — У цркви чује се певање]

Руди

Пурпурна крв се по истоку лије . . .
К'о скерлет, као застава крвава,
Под којом светлост е мраком бојак бије.
Крвав је исток; до запада плава
Одбијају се румене му зраке
На багре крвљу горе и облаке.

Порфиром лепом моћнога владара
Повила зора дива на рођају!
Опњеном богу, што преврате ствара,
Небеса љуљу од пурпура дају —
Светлости Титан, кад се небом вине,
Нек памти, сјајни, да је крви сине.

*

На бојно поље први пали зраци,
Да скину е росе маглин вео сиви.
У крви леже соколи-јунаци,
Србинске земље покошени диви —
Зорица светлост на гробове лева,
Румен се блиста е крвавих лешева.

Ситница јури а вали јој брује
Завршан акорд песми дугих снова,
Што роб их сневао сред вечне олује
Бијући бојак, достојан богова —
И лети песма нових, срећних дана,
Слободна химна збраћеног Балкана.

Победили су!.. По широком пољу
Још леже реке проливене крви;
Лавови тако е вуцима се кољу

И кивно робље кад окове мрви,
Ком пет сто лета збори ланац клети:
Свети се, робе, за муке се свети!

Победни барјак над пољем се вије,
С Дечана звона разлежу се смело . . .
Ту нико е вајем погинуо није,
Осемајак мртвим целивао чело —
Крију им ране лаворове гране,
Тићима крила пољубила вила.

Победили су!.. И дуси очева
Синова врлих грле сени свете,
Хоре се горе од победног пева,
С гусала нових нови звуци лете,
Народ се љуби око светог храма
И кити мртве е песмом на уснама.

*

Крај палог тића стара мајка пала,
Соколу венцем украсила груди,
Седам је роду на жртвеник дала,
Жалост јој сузу у оку не буди,
Тихо му шапће: „Десно ми крило,
Косовски орле, просто ти било!“

Гордост и понос са лица јој зборе;
Сви гледе мајку косовскога лава,
Главу јој ките, а клици се хоре:
„Сркињи мајци слава, вечна слава!“
А она стоји горда као вила,
Што тићи за род сломине јој крила.

Бисерка сестра, сунце јој се диви,
Свог орла нашла сред мртвога јата,
Уста му љуби, дах му да оживи,
Палмовом граном увенчала брата,
Главу му љуља меко јој крило:
„Сејна славо, просто ти било!“

Ал туга легла по лицу јој белом,
У нежном срцу тешки бол се буди,
Покрио јад јој очи сузним велом,
И сузе капљу јунаку на груди,
И уишу их сухе, тешке ране,
К'о земља дажду, кад на сушу паде.

ПЕСМА МРТВИМА

[Сви клече — С Дечана брује звона — Хор:]

Слава вам, дуси, слава!

Где сунце вечно гори,
Где душа е Творцем збори,
Где звезда трепти реј,
Где Вечност светом креће:
Там песма наша леће,
Орлима нашим пој...

На небесних плавих своди,
Где 'но броди у слободи
Светлости нам вир,
Где окова нема клети',
Почивајте, дуси свети,
Мир вам, лави, мир!

Слава вам, орли, слава!

Слободин цветак мирц,
Слобода крила шири,
Грли је братства сјај;
Из крви никло цвеће,
Душанов ор'о леће
И здрави српски мај —

Па нек лавор спомен кити
Наших тића поносити',
— Гордости нам вир —
Увенчани наши лави,
Слободе вас песма слави,
Мир вам, тићи, мир!

Слава вам, дуси, слава!

У мора док је вала,
Летеће вечно хвала,
Да крунише вам бој;
Док сунцу зраци живе,
Соколе наше сиве
Нек здрави славопој —

Стотине тако, као пујне лале,
Међ мртвим' зборе песму тугованку;
А сред поља пећки патријаре
Опело служи данку на осванку;
Првенци зраци љубе венце, цвеће,
Са риза одсев пада на распеће,

На сјајну круну, свечана одела,
И Српчад малу у тробојној свили —
Измирна мири, зраци дима бела
Таласају се ветрићу на крили',
А свесна химна слободнога дива
Косовом лети, да тиће целива:

На небесних плавих своди,
Где 'но броди у слободи
Вечном жићу вир,
Где окова нема клети'
Отпочин'те, дуси свети,
Мир вам, орли, мир!

* * *

Сунце се дигло... Са огњених плећа
Збацно Титан плашт свој у порфири
Па шетн'о небом; са венца, цвећа,
Блиста се роса, свуд се бисер шири,
К'о снопље златно снапају се зраци —
Небо је плаво, бели су облаци;

Но још је бела она дивна нева,
— Одора бела на сунцу јој гори —
Божанека љубав лицем јој се лева,
Поглед јој светли о слободи збори,
Дивно јој чело лаворика краси
А беле груди дуге крију власи —

К'о свет је лепа.. Но такога тела
Природа вештак још створила није...
У десној руци застава јој бела,
Гранчица мира у левој се вије —
Споменик дивни Слободе и Мира
Да душе има, имао би и крила.

Јекнуле трубе... Свак за вешцем жуди,
К'о лабудови српске моме шећу,
Тробојном свилом обвиле јој груди —
И стоји нева у венцих и цвећу,
Сунце ју злати, а клици се хоре,
Таласа с' песма, узбуркано море.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ПЕСМА СЛОБОДИ

[Гомиле народа с белим заставама — На споменику урезано: „Мир народима! Сви слободни, сви браћа!“
— Девојке бацају цвеће — Хор:]

Ломите копља, мачеве доле!
Слободи, сунцу нек јекне пев!
Вуштиње Миру нек вечно горе —
Братства је свети испуњен снев;
Светле мисли нек се јате,
Нек се људи шљубе, збрате,
У слободи свак нек живи
К'о у гори соко сиви.

Просветно сунце нек сјаји свима,
Разуму, Свести дижите храм!
Бој оковима, где год их има,
Нека их сруши слободин плам!...
Сви смо браћа, јер смо људи,
Нек свак народ себи суди,
Где е' од рада добру нада,
Где живује — нека влада.

И сунце рођај у крви крије
И светлост многе борбе је плод;
Кад оков пада, крвца се лије,
Слободи свакој крвца је род — —
Из крвавих, дугих лета
Никао стручак дивног цвета,

Здраво, данче од слободе,
Крви наше драги плоде!

Слобода дошла с палмовом граном,
Певајте песме, китите груд,
Поносите се светлошћу, даном —
Живело братство, љубав и труд!
Нек се нове мисли јате,
Нек се људи згрле, збрате,
Нек зашари мира цвеће —
Здраво, вечно прамалеће!

Хоре се химне, брат се е братом љуби,
Победни клици под облаке бију,
С гранама Мира пролећу голуби,
И нове песме нове венце вију,
И бруји тријумф кроз дубраве, горе,
С Косова светог на слободно море.

А сунце небом тихим кроком шеће,
На запад лаки зову га облаци;
Споменик дивни обасуло цвеће,
С цветића мирис пију топли зраци.
Слободу слави песма нових дана
Уз пратњу звона са светих Дечана.

Р. Кошуткић.

ПЕСМА ЛАЗАНСКОГА.

Приповеда **П. Жељски.**

(Наставак).

Голема душевна борба и мучно савлађивање, да ником не да ни наслутити шта се у њему збило, изнурише Ивана са свим те тога вечера клонуо леже у постељу и одмах заспа. Сву ноћ је преспавао мирно и кад се у јутру пробудио и устао, осећао се телом крепчи, али му је у души зијала још једнако она празнина, којој није умео краја да догледа. Не мислећи ни на што по поводећи се ле за обичајем, обуче се, доручкује, прошета мало па онда оде у звање на свакидашњи свој рад. Тачно у по дне дође кући, нареди да се усне ручак и тек кад је сео сам за сто, као да му се душа

стаде пунити неким боно-милиим осећајем. Сетио се детета. Да је сад ту на да му он исецка говеђину на ситно а оно да му са пуни усти слатко прича што се све важно десило на дворишту пре по дне! И осећај га тај стаде забављати, терајући у закутак све остале мисли и осећаје, отпрати га после ручка у читаоницу и у звање и допрати га натраг кући пред вече и натера га, да даде упрегнути и да се то вече још одвезе до Маријиних родитеља, одакле ће се већ сутра зором и вратити. Ма дете и не затекао на ногама, ма га само спаваћиво видео и наљубио га се! Марија му је до душе и синоћ по кочијашу послала писмо и јавила, да је отац

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

њен прошлу ноћ и дан провео доста добро те она не ће морати толико остати, колико је на први мах мислила. Но Иван се тога сад није сећао, њему је сад само било потребно да види дете.

И одвезао се, но стигао је баш кад је мали Милоје био заспао. Марија му се искрено обрадовала. Годила јој та, као што је она тумачила, пажња према њеним родитељима и њој. Наваљивала је, да остане бар толико, да га дете у јутру види, но он је остао при свом, јер није ништа јавио у суду а потребан је био баш тај дан опет на рочишту; осим тога није хтео дете да узбуђује одласком својим. Бар је Марији навео и тај разлог. По што му је она дала реч, да ће се с дететом вратити кући, чим лекар изјави, да је отац ван сваке опасности, пожели Иван и њој и пуници својој лаку ноћ па оде у собу, коју њему одредише за спавање, утврдивши још кочијаша да спреми све чим сване и да га пробуди.

Навлаш није то вече више хтео ни нашта да мисли. Љубазност Маријина и јасна јој радост са његова доласка колико му је упала у очи, толико му чисто није била по вољи. Није се збило онако, као што је он замишљао да ће бити, кад се први пут састане с њом. Али да! Та она ни у сну не сања, шта је он све дознао па да богме да не може ни опазити, каквим је очима он сад гледа. Силом је стресао са себе све, што би му дало маха мислима, те му у души остаде још само слатки лик невиног спаваћивог анђелчета, са лика се тога осу сјај и угодна топлина те испуни сву душу и дочара миле и лепе снове. Свеж је у зору скочио Иван са постеље, на прстима је тихо отишао до постељице детиње у другој соби, час два ту престајао непомично гледећи у мили мали створ па се онда пожурио на двориште, где су га чекала кола, спремна на полазак. Журио се па ипак је морао лагано ићи, да не би ништа шушнуло те кога у соби пробудило, и у том је имао на час каде погледати и у постељу, на којој је почивала Марија. И учинило му се, као да из блаженог осмејка са њених усана чита, да је и у њеној души сад исти онај сјај и она уго-

дна топлина, што њега синоћ онако усрећни, само му тај блажени осмејак не умеде рећи, да ли се сјај и топлина у њеној души осула са оног, њему најмилијег лика, са безазленога лика њихова живог анђелчета.....

Срећно је и на време Иван стигао кући и чим је сишао с кола, похитао је у суд. Посла се латио вољно као свакад те му је у том време пролетело као на крилих. Исто тако и то после по дне па и сутра и прексутра цео дан, док га не изненади Маријина порука, да се отац толико опоравио, да сад она без бриге може доћи кући. Моли га да већ сутра пошаље кола по њу и по дете. Како ли га је такав глас свагда до сад радосно узбунио! Сваки пут му је прво било, да накупује силесију сиграчака за дете па да већ у напред ужива, како ће оно разрогачити очи, кад све то затекне. И сад му је то прво било, али се сад у предосећај уживања у детињој радости умешала и нека горчина па није тај осећај више онако чист и прекаљен. Неизвесност га нека стала мучити, сумња, шта ли је. Зна и уверен је, да се обоје враћају дома здрави и чили, па ипак стрепи нешто, нешто га у грудима стеже те га баш стаје муке, да то сам пред собом скрије или бар протумачи као утецај изненадне радости.

Кад се сутра дан пред вече вратио из суда, било му је чудно, да на дворишту није застао кола. Поуздано је рачунао, да ће морати стићи до то доба. Но још му је чудније било, кад је, полазећи горе у кућу, срео на степеницама Андрана с писмом у руци где изађе из Маријине собе. Није добро ни чуо, кад му овај рече да су стигли још пре подруг сата и да су већ и коњи и кола у реду, него је чисто несвесно, по нагону убрзао кораке и нагло ушао у трапезарију, где му се на вратих и против воље оте из груди клик радости. По великом столу поређане су већ биле сиграчке, које је он синоћ накуповао био, и мали је Милоје, сав зажарен, тако се задао за неким црвеним катанама од дрвета — тек једног дигне а други падне — да татинога клика није ни чуо него тек пренуо, кад га је Иван дигао и притиснуо љубити.

Појавила се међу тим и Марија из своје собе, весело је пошла у сусрет своме мужу и срдачно му стисла руку. Па док је он на колених цупкао синчића, дотле му је она некако несташно, чисто раскалашно причала, како су се путем насмејали детињим чудним опаскама.

Баш се усилио Иван, но ипак се није могао скрхати са свим па да са женом својом разговара искрено, без претварања. Ретко је дизао очи с детета на њу а и у неке је тек развукао усне на осмех, ма да се њени леци бели зуби непрестано сјали из уста а час по' се сва затресла од тешка смеха. Он није управо и онако још знао како да се нађе а њена ведрина и неусињено јој понашање са свим га је збунило. За вечером је такођер она непрестано причала па тек тек па ће дете

погладити по косици, протепати му: чедо моје! па га у обрашчић пољубити. А кад је дете, доцније по обично, изрекло жељу, да би „хајало“, није звала собарицу, но га је сама одвела, свукла и метла у постељницу и села на њу, учећи дете, како ваља Бóги да се моли, да даде здравља тати, мами, деди, мајци и детету. Иван је за њима одмах дошао био из трапезарије у спаваћу собу, примио од детета уобичајени рукољуб пред спавање па се онда по полумрачној соби почео шетати горе доле. Стао је излаза тражити мислима, које га почеше вечерас мучити, но није имао дуго каде, јер је дете брзо заспало те га је Марија позвала да изиђу из собе мало да се по двориншту прођу, како је вече врло угодно. Нема још сна, рече, а најпосле за њих је још и рано да лежу.

(Наставиће се).

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

РОМАН И. А. Гончарова

ПО ФРАНЦУСКОЈ ПЕРЕРАДИ ЕВЖЕНА ГОТИ ПРЕВЕО *Миливој Мансимовић.*

ПРВИ ДЕО.

ХП.

Би све једно те једно! одговори му она тоном, пуним укора, премећући руком по цену, одакле се збиља чуло шуптање папира.

— Па није баш ни потребно, ја сам се само шалио; само те још молим, да не схватиш то као деспотизам или инхијонирање, ја сам искао то просто из радозналости. Чувај своје тајне! рече јој, спремајући се да пође.

— Ја немам никаквих тајана! одговори му она оштро.

— Знаш ли да ћу отпутовати одавде?

— Чула сам, где говоре. Је ли то истина?

— За што сумњаш?

Она ућута и спусти очи доле.

— Је л' ти то мило?

— Јесте! одговори му она са свим тихо.

— За што? ушита он ражалашћен, пристунајући јој ближе.

— За што?

Она размисљаше неко време, извади онда из

цена друго писмо, узме перо и брижљиво превуче неколико речи и редова, па му га даде и рече:

— Не ћу да одете а да не прочитате, ево вам па читајте.

Док Рајски беше удубљен у читање писма, она гледаше кроз прозор.

Писмо беше написано женском руком. Рајски прочита:

„Ја сам ти много скривила, драга Наталијо, ...“

— Ко је та Наталија? запита Вјеру.

— Понадија, моја пријатељица из панзијоната.

— Аха, то дакле ти пишеш. Чудновато! рече Рајски, настављајући читање.

„Ја сам ти много скривила, што ти после свог повратка до сад још нисам писала. Пре свега крива је лепост, а после има и других разлога, о којима ћу ти писати. Први разлог ти је познат (овде беху три речи превучене), и то ме је прилично узнемирило, али о том ћемо већ говорити, кад се први пут састанемо; други разлог

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

је долазак нашег рођака Бориса Павловића Рајског. Он сад живи овде с нама, и, на моју несрећу, не миче се никуд од куће, тако да већ петнаест дана ништа друго и не радим, него једнако морам да бежим од њега. Колико ли нам је донео духовитости, разна знања, ларме, талената а уједно и немира и живота, као што он вели. То би ме можда и интересовало, да су друге прилике, али ти знаш, како ми је то сад несносно. . . Од како је дошао на своје добро, уобразио је себи, да све, што се овде налази, припада њему. Због неког сродства, које је тако далеко, да се не може право ни одредити, и због тога, што нас је видео још док смо биле мале, он се понаша с нама као с децом или панзијонаткама.

„Морам непрестано да се кријем, и тешком муком ми полази за руком спречити га, да ме не види кад спавам, да не сазна о чему сањам, шта знам и чему се надам. Од тог гоњења сам се чисто разболела; ја писам никога видела и нисам никоме писала, осим теби; осећам се као уапшеник. Он ми изгледа — и ако он то можда и не подозрева — да игра са мном комедију. Данас је хладан и равнодушан, а сутра ме страшно погледа својим светлим очима. Ја га се бојим, као што се боје онога, који је полудео. Још понајгоре је, што он сам себе не познаје, тако да се не можеш поуздати у његове намере и обећања. Али ја сам ти још хтела рећи. . .“

Ту се завршавало писмо.

Рајски остаде неко време замишљен, а после се тргну.

— Али то и опет није оно писмо, повика, окрећући се Вјери, ово је написано на белој хартији, а оно друго беше на плавој.

Но Вјера беше већ изишла из собе.

Рајски се врати у своју собу, и одмах седне и прешине цело писмо, које бејаше zgodно за карактерисање Вјере у његову роману. За тим дубоко размишљаше, али не можда о начину, којим је о њему говорила, то га није ни најмање једило, јер је увидео да се Вјера ни мало не разуме у уметничким природама, него га је интересовало, што у том писму беше одговор на питање, које је ставио својој кузини, а то је, што се тиче његова одласка. Он се није више узнемиривао да зна, хоће ли то њој бити по вољи или не, јер јој не хтеде више те жртве приносити.

Потражи за тим Вјеру и нађе је на њеној клупи.

— Ах, рече јој, ја ти још нисам повратио твоје писмо, што си писала Наталији. Ево ти га! Хтео сам да га баш теби у руке предам, али ти ниси била у својој соби.

Она узме писмо и метне га у џеп.

— А оно друго, је ли и оно ту? зашита он тихо, али му глас дрхташе.

— Које друго? Где?

— Оно плаво писмо, што је у твом џепу. Са зебњом очекиваше њен одговор.

Она преврну џеп.

— Ах, зар није више ту! Од кога је само могло бити?!

— Оно друго?... од Наталије, рече она после кратког ћутања — њој сам и одговарала.

— Од Наталије! викну Рајски.

— Јесте, од ње, рече Вјера равнодушно и упути се кући.

— Од Наталије! понови он! Ух! А ја се толико мучио, тражио и тражио. Међу тим ствар је тако проста! Од Наталије! То је могуће; у истом џепу је држала и писмо и одговор. То је са свим јасно! Она ми га до душе не хтеде показати! Па није ни у реду показивати туђа писма и туђе тајне. То се разуме!... Али је требала одмах то рећи! Какво је то уживање мучити човека? Сад, кад знам све, немам овде више никаква посла; кроз два дана путујем.

— Еј, Јегоре, повиче, излазећи на двориште.

— Заповедајте, господине!

— Сутра ми спреми пртљаг.

Другога дана устаде весео, расположен, пун бодрости и надежде. А за што? За то, што је писмо било од Наталије. Узме своју записницу, коју је неки дан ражљућен бацио у ћошак и записи у њу своје муке, своје сумње и њихово срећно решење. Перо му писаше са необичном лакоћом. Сети се писма Вјерина и захтели да прочита прешисе, који је написао.

Жељно га прочита и не могаше се уздржати, да не уздахне, дошавши до оног места, где Вјера говори, како он не може рачунати на њену љубав; али његово срце беше мирно, и ако је јуче...

— Нек буде, отпутоваћу! рече у себи, — да јој повратим мир и слободу. Њено срце је као стена, непобедимо; ја немам овде више никаква посла... У осталом ми смо једно према другом са свим равнодушни. . .

Настави расејано своје читање по на једанпут побледи и очи му се укочише, кад прочита:

„Ја нисам видела *никога*, и нисам *никоме* писала, осим теби“.

— Реч *никога* је подвучена! повиче, дрхћући уснама, дакле ту има *некога*, с ким се састаје и коме пише? Ах Боже! писмо написано на плавој хартији није било од Наталије! рече пренеражен.

И сав дрхћући баца се на диван, ухвативши се рукама за главу.

Сутра дан у десет сатâ зачује куцање на својих вратих. Блед и изнурен отшкрине врата и застаде пренеражен, кад угледа Вјеру и госпођу Крицку. Ова последња беше по свом обичају одевена у лаку хаљину од газе, јако деколтована и накићена цвећем и пантљикама. Изгледаше, као један од оних малих монсова, кад их њихове нежне госпе нафрзирају и накинђуре.

Рајски је погледа са ужасом, за тим мрко погледа Вјеру па опет Полину Карповну, којој беху усне овлажиле а очима се упиљила у њега, мислиш, е ће се лепо растопити пред њим, као бомбон од шећера, тако је обузели осећаји. До душе, можда јој је и врућина мало досађивала.

— Ево ме пред вашим ногама! промрмља једва у пеке госпођа Крицка.

— Шта сте ради? зашта је он опором.

— Пред вашим ногама! понови она. Ваш кавалерски поштурак... Ја не знам већ ни како да се изразим...

Она подиже мараму к очима.

— Вјера! шта има, то да значи? зашта Рајски нестрпљиво.

Вјера му не одговори ништа. Она једва савлађиваше осмејак, од којег јој дрхташе подбрадак.

— Ништа, ништа! Pardon! рече живахно, — ваше време је екупоцено, ја сам спремна... започе Полина.

— Ја сам писала Полини Карповној, да сте пристали, да је сликате, растумачи му Вјера..

— Аха, рече он и протрља чело. Ја сам на са свим друго нешто мислио! помисли у себи, шкрипнувши зубима. — Па да почнемо, рече им за тим одлучно, причекајте ме у салону.

— Très bien! très bien! Ви само наредите; а ми... Allons, chère Вјера Василевна! позове је живахно госпођа Крицка и поведе је на поље.

Борне би се просто без икаквих обзира отресао Полине Карповне, да није знао, да и Вјера мора бити при сеансама, и тим тешко, кад су оне изишле. И ако се љутио на Вјеру, што му не хтеде поклонити своје поверење и што се

толико туђила од њега; и ако га је још увек мучило оно загонетно писмо, ипак је сматрао за драгоцене оне тренутке, које је могао поред ње провести. Још није-био изгубио наду, да ће пронаћи аутора онога писма. Узме платно, које беше спремио за Вјерин портрет, своје боје, кичице, палету и погаре па се сиђе доле у салон. Ушавши унутра спусти све завесе доле осим једне и погледавши Полину Карповну намести јој столицу.

— Како треба да седнем? Наместите ме ви сами! рече му она, нежно га погледајући.

— Седите, како хоћете, али се не смете мицати ни говорити јер ћете ми сметати, рече јој он у кратко.

— Престаћу и дисати, протеча она и нагнув главу на десну страну сеђаше мирно са полузатвореним очима и умиљатим осмејком на уснама.

— Ух, да прекрасне њушке! рече у себи Рајски, — чекај само, ја ћу ти већ показати.

Без икаква обзира отпрати на поље бабушку и Марту, које беху дошле да гледају како ради. Јегор, видећи, где му се господар спрема „да молује слику“, дође да га пита, хоће ли опет повадити ствари из чемодана. Рајски му само показа песницу.

Прво поче правити кредом контуре њене главе и загледаше се све са већим узбуђењем у ту „прекрасну њушку“. Креда је све притала, кад би мало јаче притиснуо. Вјера је седела близу врата и плела је кукицом комад чипке, зевајући кад и кад, али кад год би погледала Полину Карповну, задрхтао би јој подбрадак и тешком муком могаше да остане озбиљна.

— Јесам ли се добро наместила? зашта тихо Полина.

— Јесте, јесте, са свим добро! одговори Вјера.

Рајски љутио махну руком.

— Ах, не ћу ни дахнути, рече са свим тихо и уплашено госпођа Крицка.

Свршивши контуру поче Рајски бојама сликати, а „нацијентка“, опазивши, како је сад још најљивије посматра, удвостручи нежност у осмеху.

После четврт сата силно напрезање, којим се Полина Карповна трудила да остане непомична и да задржи дисање, петера јој на челу крупне капље зноја. Накит на глави јој се већ почео кварити.

— Ух, ала ми је врућина! стаде јечати.

Али Рајски беше неумољив, он престаде

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

сикати и погледа је строго. Она се још четврт сата, како тако, држала.

— Воде бих хтела! уздахну госпођа Крицка.

— Чекајте! рече јој Рајски строго, пустите ме да довршим уенице.

Полина се из петиних жила ушне да остане мирна, кад је чула, да ће сад да слика њен осмејак. Дисање јој је већ тешко падало, тако да је почела већ сикати а груди јој беху мокре од зноја; но није се усуђивала, ни да се макне. Рајски је само радио свој посао, правећи се, као да ништа не види.

— Полина Карповна је већ смалаксала! опомену га Вјера.

— Чекајте још мало! рече јој Рајски.

— Је не respire pas! процеди с тешком муком госпођа Крицка.

И сликар изгледаше прилично уморан, али је у свом узбуђењу и заборавио на умор, па за то и не имађаше ни најмање сажаљења према својој жртви. Прође још пет минута.

— Ох, ох! не могу више! повиче госпођа Крицка, падајући са своје столице.

Рајски и Вјера притрчаше и метнуше је на канапе. Заповедише, да се донесе воде, лепеза и колоњска водица. Вјера беше при руци госпођи Крицкој и помагаше јој. Кад дође мало себи Полина, изиде у врт да се колико толико опорави. Рајски остаде сам са својом рођаком и, погледав је немирно, рече:

— Писмо није било од ваше пријатељице Наталије!

Вјера га ошину оштрим и као муња светлим погледом, но док си оком тренуо, тај поглед се промену, постаде прозиран и укочен, као у Русалке.

— Вјера, Вјера! рече јој пребацујући, ти немаш поверења у мени.

— Оканите ме се један пут! рече му она нестрпљиво, ослободив своје руке од његових, — за што да имам поверења у вама?

И она изиде, да потражи госпођу Крицку.

— Има право! размишљао је Рајски, не знам, за што да она има поверења у мени? Па ипак ме то огорчава! Ох! да ми је сазнати ту тајну, јер тајна има, па да онда одмах отпутујем. Само по ту цену бих одмах отишао. Јегоре, повиче у предеобље, однеси чемодан опет на таван!

Радио је још једно по сата на портрету госпође Крицке, и пре по што је одредио дан за другу сеансу, трудио се више него икад да реши загонетку и сазна, ко је писац оног другог писма. То да дозна и за тим одмах да оде, ето то беше све, што је желео.

Мислио је на све, на бабушку, Марту, Тита Николића, Марину; а особито на Марину, за коју је држао да зна Вјерине тајне, али их не хтеде испитивати, да не би навукао на себе сумњу да шпијонира.

— Не могу дуже трпети, морам с њом говорити, повиче на послетку. Рећи ћу јој све, па ћу видети, шта ће ми одговорити, Било, шта било! или се спасао или пропао!

(Наставиће се.)

ПОУКА.

О ЛУКСУЗУ.

ПОУКА ИЗ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ.

Мнопо разликује Адам Смит луксуз који се тера у трајним стварима, од лукуза у трошним и брзо пролазним добрима. Један троши много на језа и пића, храни многобројне млађе, држи скупоцене коње и псе, а други је у свем томе умерен, али издаје већи део свога прихода на улепшање свога стана или летњиковца, на грађење лепих и солидних здања, на угледан намештај, на драгуље, књиге, слике,

кинове и т. д. Претпостављајући да је имање ове обојице једнако, то ће имање првога који троши на груба, а трошна и брзо пролазна добра, у току времена, све то већма се умањивати према имању овог другог који издаје на ствари што имају трајнију вредност и дају вишег и финијег уживања.

Али издавање на трајна добра има и ту врлину да утиче благодетно и на штедњу; јер

www.istorija.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

претерује ли ко у тим издатцима, може лако променити свој досадашњи обичај на се у том умерити, а да се не изложи немилим примедбама и заједљивом пецању својих суграђана. Промени ли, на против, *први* свој досадашњи начин живота те не тера више лукеуз у јелу и пићу, у честом чашћењу, у држању многобројне чељади, скупоцених кова и т. д., то ће та промена свету одмах упасти у очи, па ће тим у неку руку и сâм признавати, да је до сада живео неразумно. Мало ће се наћи људи који имају довољно моралне снаге, да се узвисе над тим јавним мишљењем те да, следећи гласу свога бољег уверења,

та иста количина хране поделила на много већи број људи који храну куњују у малом, па је и сву потроше, тако да ништа не иде у штету. А, пoврх тога, издатак је у овом случају и продуктиван, јер се чини на људе који својим радом производе привредна добра, у првome пак случају тај трошак је непродуктиван.

Као што лукеуз вишег културнога ступња показује навластито карактер *једноликости*, тако је и лукеуз државе у овој перијоди развитка управљен поглавито на такве ствари које цео народ може да ужива.* Тако су Атињани, за доба Периклова пре пелопонескога рата више него

Пера Добриновић.

поћу путем трезвенијег и разумнијег начина живота.

Издавање на трајна добра је обично и већем броју људи на корист, него трошење на брзо пролазне ствари. Тако се при великим гозбама спрема много више јела, него што се може потрошити, па га онда иде толико у штету. А да се ти издатци на гозбе употребљавају на то, да се, на пример, зидару, бравару, стаклару и другом каквом работнику дâ посла, то би се

трећину свих својих државних доходака употребили на дела грађевинске уметности. Годишњи приходи чинили су тада 1000 таланата (таланат чини од прилике 2400 форината), па су на саме чувене *Процилеје* на Акропољу издали за пет година 2012 таланата. Како су благодетно ути-

* За овај лукеуз вреде оне *Цицероове* речи: Odit populus Romanus privatam luxuriam, publicam magnificentiam diligit. (Римски народ мрзи на приватан лукеуз, али он љуби јавни сјај и велелепије.) (Pro Murena 36).

дале те јединствене зграде које стајаху свету на видiku на естетско образовање целoга народа и на унапређење културе у опште! Доцније кад је пао народни морал занемарене су јавне грађевине, али су тим већим сјајем и раскошем грађена приватна здања.

Здрав правац лукеуза ове друге перијоде, који је васколиком народу, или бар великом му делу од користи, показује се у дацашњих европских држава у оснивању различних музеја, галерија слика, јавних библијотека, добротворних установа за неговоње пејачи, сирочади, невољника, умоболних, слепих, глухонемих и т. д.

VI.

Код народа који опадају нездрав те шкољив је и лукеуз, јер се противи начелима морала и народне привреде. Ту се сада више не троши тога ради да се намирују праве потребе, већ цигло из сујете, пуете разметљивости и обести. Место правих уживања којима човека улепшава и усавршава свој живот, башкари се безумље и неприродност.

Примера тог лукеуза треће перијоде налазимо нарочито у римској историји за *доба империје*. Како су просто и умерено живели Римљани у старија времена, а како су се јако изопачили и искварили позније, када оно са богатим, али морално и физично изнуреним и изнемоглим Истоком дођоше у додир! Тај лукеуз са Истока пренеле су на Запад римске војске.* Пређе су се Римљани задовољавали са два јутра ораће земље од која се хранила цела породица, а за империје не беше то доста ни за саму кухињу или за вештачки рибањак.

Римска господа набављаху себи по скупе новце рибу из најудаљенијих мора. Па да би риба била што свежија, морала се она жива износити на сто. Сенека описује потанко, како су рибе на умору мењале своје боје! Познати гурман *Ашиције* изнанао је нарочиту чорбу, у којој се могло најбоље видети то грозно позорје. Тај лукеуз треће перијоде тражи баш у најнеприроднијим и најнеобичнијим стварима да се задовољи, ма отуд не било ни најмање користи. Славуј је омиљен као тица певачица, али његово месо није за јело. Па баш за то што је он тако на цени са свога гласа, дали су богаташи јела готовити од самих славујевих језика! Колико је

за то требало тих нежних тичица! Причају за цара *Хелијогабала*, да је једном дао зготовити јело од појева мозга. За то је морало погинути шест стотина појева!

Многи су имали велика стада оваца, које све беху бојадисане скупоценим екрлетом. Обесним богаташима није било већ доста да граде вртове у сред стена и врлета и на стрменитим морским обалама, већ су их дизали и на крововима од кућа, на којима су градили и вештачке рибање, хотећи зар цели природни ред ствари да преокрену тумбе. Неки су ишли чак тако далеко да су своје воћке заливали најскупоценијим вином. Чувени глумац *Езоп* дао је једном приликом изнети пред своје госте јело, зготовљено од таквих тица које су биле научене певању и говору. Све те тице стале су домаћина до 60.000 форината. *Хорац* спомиње богату Аријеву породицу која је била уобичајила да једе само славује. Позната егинатека краљица *Клесиатра* и римски цар *Калигула* пили су вино у коме беше растопљен бисер, а то су чинили не за то, да би вино било пријатније, већ цигло из разлога, да би постало много скуље. Са несмисленог лукеуза познат је особито цар *Калигула*. Овај је из пусте обести дао правити и скидати читаве брегове. Желео је баш оно што је најтеже или управо немогуће израдити¹). Лукеуз те треће перијоде тежи да се задовољи баш оним што се очигито противи правој користи, лепоти и удобности²). Тако су у овој трећој перијоди лукеуза, људи неправилна раста и састава као: кепеци, наказе, будале, најгадније животиње као: корњаче, жабе, даље: кркљави дрва, посуђе што се лако разбија и т. д. на највеће уживање. Људи се праве силом робовима најнеприроднијих људи и навика. Тако су римски богаташи ручајући мењали по више пута хаљине. У вина су мешали свакојаке скупе мирисе и не помишљајући, да тим кваре и најбоље пиће. Разнежени, физично и морално малаксали Римљани доба империје, којих преци бујном, неодољивом снагом и неуморним радом покорили беху велик део тада познатог света, дали су се у свем, па и у најмањим стварима послуживати од својих многобројних слугу и робова.³ Ови их, шта више,

¹ Nihil tam efficere concupiscēbat, quam quod posse effici negaretur. (Sueton. Calig.).

² Hoc est luxuriae propositum, gaudere perversis. (Seneca).

³ Слични одношаји владају и данас у многим ваневропским насеобинама, као на пример у *Источној Индији* где се Енглези од својих многобројних послужитеља тамошњих урођеника дају у свем послуживати. Али то није

* Luxuriae peregrinae origo ab exercitu asiatico invecata in Urbem est. (Livius XXXIX, 6).

мораху опомињати кад је време ручку, кушању и спавању. Сити, пресити свега уживања, не осећаху они већ никакве радости на овоме свету, и за то није чудо, што су сами себи узимали живот. При толикој моралној покварености неће нам изгледати ни мало необично, кад читамо да се *Алиције* отровао само за то, што му се имање смањило на један милион форината.

У овој трећој перијоди, у којој се лукеуз навластито истиче својом неприродношћу и ранама моралне трудежи, као што је било у доба римске империје, већ се темељи на тамошњим друштвеним и народнопривредним приликама. (В. *Revue des Deux Mondes* LXI. année, tome 103. 1891 p. 632.)

(Наставиће се).

Др. Ђорђе Дера.

У ЛАТИНИМА.

Пријатељу **Милану Савићу.**

(Наставак).

Форум.

ко Колосеум спомиње путнику слабу страну старинске просвјете, римски Форум изазивље у његовој памети само мушке подвиге и неумрлу славу римскога гешија. Излазећи из Колосеума, и осврћућ се мишљу на свирјенства и безакоња што се у њему збише, не знађах чисто, да ли да се староме Риму дивим, или да га у кам затуцам; у вече, у гостионици, прије него ћу лећи, растворих навлаш Светонијев „биографски запис“ о дванаесторици римскијех Цезара, који бијах са собом донио, и кад се у тој књизи опет једном сукобих са људским звјеровима попут Тиберија, Нерона и Калигуле, мени чисто криво бјеше, што се пред Пантеоном бијах онако записо, па ме лијено спопадаше сумња, да ли да се поносим, или да се стидим, што људском соју принадам.

Тај је хаос чак и у јутру, кад се разбудих, једнако у мојој глави трајао; и само кад се упутих римскоме Форуму, па се уз пут сјетих првијех времена римске Републике, Камила и Цинцината, Фабриција и Регула, тек онда увидјех своју заблуду, и ступајућ страхопочитањем међ ове славне рушевине, учини ми се као да из њих тајни глас слушам, који ме опомиње на грађан-

финеријом, појављује се често и лукеуз прве периоде са свима оним својим grubим уживањима, као што су: велике гозбе, многобројна чељад и т. д. Тако је *Јулије Цезар*, славећи свој тријумф, частио цео Рим. Богати и отмени Римљани, излазећи из својих кућа, дали су се пратити од читаве гомиле наоружаних гладијатора. Тако звана *златна кућа* цара Нерона изгледала је као прави град и изнутра се сва сијала од злата и драгог камења. Па тај тако нездрави правац лукеуза који прожима материјални живот заразно је и књижевност која се, место простоте и природности старијих времена, сада показује у облику претоварености, шунље фразе и бомбаста.

ске врлине, на војничку издржљивост, на дивно родољубље, на државничку и законодавачку мудрост, која се за пунаних десет вијекова са тога мјеста, као са непресушна извора, широм бијела свијета разносила, да јој се и најпозније потомство диви, њоме душевно пита и до вијека по носи.

Римски Форум спада у најчеститије остатке римске старине. Кажу да је овдје, гдје се овај Форум налази, почињена отмица сабинскијех жена, и да су се на овом истом мјесту кашње Римљани измирили са Сабинима. Доцније су на овоме простору подигнуте најљепше зграде посвећене вјери, правди и народној моћи. У опсегу од самијех 150 дуљине дизаху се небу под облаке храмови, суднице, славолуци, хапсане и т. д. У историјским провалама средњег вијека ови су споменици скоро махом порушени, тако да се данас, ако изузмемо славолуке Тита и Септимија-Севера, од осталога једва камен на камену држи; посјетилац види око себе само гомилу крњадака: овдје мошти једног храма, ондје низ пребјених стубова, овдје комад посрнула тријема, ондје комад раскривена патоса: еле праву слику пљачке и девастације.

Од старе републиканске „курије“ (сје-

дишта сенатова), од судачких трибина (*rostra*) и од статуа првобитних господара свијета, што су овај Форум красиле, нема више ни трага, ни јавља. Тријумфалне капије; стубови, што се још право држе; празна подножја, са којих ишчезоше кинови јездећих тријумфатора: све нам то спомиње разне фазе императорског доба од Августа до Константина. Трагови старог епског доба ишчезоше под споменицима Ђесареког сјаја, као што старе латинске врлине не-стаде под утицајем азијатског луксуса и покварености. Само један илз старијех стубова, што их Сатурновим темплом називљу, каида се од републиканског доба још помиче. Сатурн, то је бог времена, неумитни *Κρονος*, који ништа на свијету не штеди, па ево не поштеди ни свог властитог дома, који му је изишан постао, како нема више шта да руши. Заиста, ови стубови што се од њега још држе, изгледају ми као скелет неки, који се са своје висине на људску трошност и празну славу немилнице виси. Ал' то тако само изгледа; у ствари је тај Сатурнов тријумф над људскијем трудима, посве јалов тријумф; тај је стари злотвор наш могао да уништи људску, али нипошто и језгру старинске просвјете, која се потпуно спасила у бесмртним страницама Ливијевим и Тацитовим, у дивнијем творинама латинског генија.

Не бих знао растумачити како и зашто то тако бива, али ове рушевине, које су толико ствари *видјеле*, врше на ме неку чаровну силу. Биће зар с тога, што за човјека, који је цјоле пјеснички расположен, никаква ствар није мртва, обездушена. Што год његова фантазија загре, све се то у предметима око њега одсијева. Чини му се некуд, као да на њима налази трагове догађаја и призора, што се можда

никад ни збили нијесу, по који се њему опет призиру, као да их очима гледа. Кад би се нашао ваљан сликар, па та призрава кичицом фиксирао, његова рука, ма колико вјешта била, опет не би ни десети дио онога саздала, што је кадра да уочи пјесникова фантазија.

Какав ли је морао изгледати овај *Forum* за вријеме грађанскијех бораба, у оним бурним часима, кад се на овој грудџи земље ријешаваху свјетски удеси, кад се по овим стијенама шетаху Цицерон и Клодије, Цезар и Марије! Какав је морао изгледати оних славних дана, кад је слобода пошљедњи мегдан са деспотизмом дијелила, и на филипском пољу благородно издисала! Форум је, кажу, најљешни и најпространији био под Веспасијаном, Титом и Константином, али не бјеше никад живљи, ни бучнији, ни жагорнији, што за вријеме Републике, кад се под његовијем портицима састајаху Катилинине присташе, а млађани Цезар, будући господар свијета, почињаше да народ задивљује чаром своје бесједе, и већ умоваше како да обнови славу великог Александра; или кад се одјек Цицеронових „катилинарија“ бркао са роптајем Цетега и Лентула, тих двају несретника, задављених у мамертинским тамницама, усиркос протестовању Марка Порција Катона и његових републиканских присташа, који кашње заглавише на разбојишту код Филипа.

Па где превртљиве судбе људскијех удеса! Једног се дана овај прослављени *Forum*, у ком се стицаше власт и мудрост васионе, претвори у говеђи пазар, изгуби своје старо и часно име, па се брутално прозва „крављом чаршијом“ (*Campo vaccino*)!

Habent sua fata . . . људи и људска дјела.

(Наставиће се).

Марко Цар.

УМЕТНОСТ.

ПЕРА ДОБРИНОВИЋ.

Међу оно неколико српских уметника-глумца, који су са одређеним даром спојили најозбиљнију вољу те неуморним хатањем дотерали до савршенства у својој струци, снада без

сумње и *Пера Добриновић*, један од највиђенијих чланова српске народне овострани позорнице друшине.

Добриновић се родио године 1852. у Бео-

Године 1869. ступио је онде у штомачку школу за позоришну уметност и онда крајем године 1870. постане под Јованом Ђорђевићем, који је тада заступао управитеља, привремен члан српског народног позоришта у Београду, где остане до почетка 1872. Тада оде у Горњи Карловац у дружину Лазе Поповића, с којим је отишао у Варајдин, но још крајем месеца јулија пете године врати се у Београд и ту је био на ново члан срп. нар. позоришта до јулија 1873. Те године, које су онострано српско народно позориште задесила два голема губитка: смрт Акентија Максимовића и Лазе Телечког, дође Добриновић на позив А. Хаџића амо за члана оностране дружине. „Позориште“ те године није — као пређашње и мал те не свих готових — излазило и у време, кад дружина није била у Новом Саду, те тако не знам поуздано, где је Добриновић први пут ступио пред онострану публику. Но по извештају, који је тадања привремена управа поднела и који је саопштен у 46. 47. и 48. броју „Позоришта“ пете године, судим, да је морало бити у Вршцу. Поузданијих података имам тек од почетка децембра 1873., кад је почела била трећа новосадска зимака сезона од зидања нове зграде амо. Ту видим први пут забележена Добриновића као мудрицу оног слугу Јована у Трифковићевом „Љубавном писму“; па онда долази други Јован, цаменили Црнац у Холтајеву „Низу бисера“ (још се тада за цело морао Добриновић приказати и као певач са врло леним гласним средствима) па онда онај зацопани „кишбирив“ у Сиглигетијеву „Циганину“ па доброудни Грга у Фрајденрајховим „Гранчарима“, Јоза Скопић у Сиглигетијевој „Мамици“, мазни Грујица у „Војничком бегунцу“ истога писца, па „мудрица Јевта брица“ у Округићевој „Саћурици и шубари“ — све улоге, у које је он умео да задахне особену свежину. Неке је од тих улога задржао и даје их и данас а без штете се не би ни дале узети њему из руку. У прво му се време није дар могао тако нагло развијати као после, од 1877. године амо, од кад управо и емем о њему говорити, јер га од тада тек познајем. Дотле је

у дружини имао сунарника и у драстичној и у финијој комичи. Био је ту још стари Рашић, па Соколовић а још понајопаснији му Шандор Сајевић. Но од 1877. амо пошао је Добриновић циновским корацама напред и за час се створио љубимац публике. Али њега то није размазило те да мисли, да је већ све и сва постигао. Стадоше га занимати и најтежи карактери, за које се иште скроз проишцав ум и голема студија. Перу Добриновића стали занимати такви карактери и већ видимо пред собом „Кир-Јању“, од кога бољи не верујем ни да је прешао ни да ће прећи српске позорнице. Плод те похвалне амбиције Добриновићеве јесте и Јаго у Шекспирову „Отелу“, кога је он, без угледа у икога, израдио до најмањих детаља с највећом пажњом. Ту тек онда можемо видети, каква уметника имамо у нашем Добриновићу. Остале му ликове, у којима је још ненадмашив, навлаш не ћу да спомињем, јер их је толико, да бих случајно могао баш заборавити који, који он држи за свој најбољи, те бих му тим и нехотиче криво учишио. Кратак је мој суд о њему, да је то уметник велика дара, веома красних способности, а уз то одушевљен за своју уметност, савестан, издржљив, једном речи: *узор управа уметника.*

Срединни одбор оностраног српског народног позоришта, ценећи рад Добриновићев, именовано га је пре једно пет, шест ли, година *редитељем* и ту своју часну дужност врши Добриновић само у корист и напредак том нашем просветном заводу. Имао сам прилике у неколико маха дивити се гвозденој енергији и умешном такту Добриновићеву, којим води изучавање нових комада, не жалећи ни времена ни труда и не осврћући се на погдеокоје — да богме само једва онакљивим знацима исказано — негодовање својих другова и другарица.

Милан Савић почео је у 9. броју „Јавора“ ове године студију о Добриновићеву уметничком раду. Не знам, да ли је мисли наставити, али држим, да би штета било, да само на том почетку остане. Но међу тим и тај почетак препоручујем сваком, ко се интересује за нашега општега љубимца Добриновића.

Јован Грчић.

КЊИЖЕВНОСТ.

СУВРЕМЕНА ПИТАЊА.

ПОЛОЖАЈ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

ПРЕМА ВЕЛИКИМ КЊИЖЕВНОСТИМА У ОПШТЕ И ПРЕМА РУСКОЈ ЗАСЕБНО.

Ако би дакле наша литература, а на првом месту уметна појезија, рада била напредовати и стварати себи што раније могућност,

да некад од ње постане књижевност, која ће екуна са другим великим књижевностима као равна им друга сачињавати слику развитка

ЛИОТЕКА

књижевности у свету — она би морала најумнијим данашњим својим главама признати, да горње погодбе, под којима једино може и сме бити књижевности, још нису испуњене, и да их ваља испунити што пре. Историје књижевности развијенијих народа сложено нам показују пут, како су сви народи, у којих се налази велика литература, тој потреби задовољавали. Дрво се налазило на дрво, а народи се ослањају један на други. Млађи народ, коме је Вечитим Разумом одређено било да доцније принеће за културни живот, прикучно би се, у времену свога пробубења, најближем културном народу — појава, која нас опомиње на инстинктивно поимање новорођенчета за грудима материним —, и као ученик код учитеља, шегрт код мајстора, одричући се у први мах сваке самосталности, трудио би се да се упозна са оним, што је до онога часа Дух људски у дотичним дисциплинама урадио. Тек по свршеном овом послу, по упознавању са дотле урађеним, повлачио би се народ у себе, пошао би самосталним путем даље а оригинална радња дошла би без нарочита његова настојања — као проста последица напред испуњених година. Како је добро развијена литература место, где је као у каквом брижљиво састављеном компендију сложен сав наравствени капитал, историја наравственог развитка заједно са данашњим његовим стањем код једнога народа, само се по себи разуме, да је народу, који је тамо стигао да ступа у друштво образованих народа, најзгоднија прилика да упозна та наравствена начела путем литературе у ужем смислу, путем уметне појезије. Ова, осим што је сама себи сврха, изгледа да је на овоме свету још и за то ту, да готовим, израђеним наравственим идејама путем вештине отвара пута до чланова људства. Упознати једно младо друштво путем школе, јавне вештинске критике и помоћу самих појетичких производа са садржином литературе кога солидно образованог друштва, зове се: дићи то друштво из царства мрака међу образоване, културне народе; зове се проевангелијализација у пуном смислу речи, учинити га саучесником свега моралног, научног, вештинског, политичког блага, до кога је мислилац дух људски до данас дошао. Тиме је то друштво оспособљено да и само постане оруђем разума, који вечно живи и развија се — да и само рекне своју нову реч у култури, у вештини и у свима редом струкама радње човечјег духа. Узети што

пре у своје руке систематско неговање једне или више данашњих истинито великих литература европских; довести, ако не иде друкчије, ма по примеру Петра Великог, извесну количину способних за то људи из Европе к нама (саме идеје се у овој мах, за ову потребу ни најмање не тиче, хоће ли ти људи бити Немци, Срби или Енглези), па их пустити да упознају омладину и друштво са идејом књижевности, био би тако исто преко потребан државни посао, као икоји други, којим се данас баве наши државници. Тако неговање литературе, а у првом реду уметне појезије, на које би се од стране појединаца доцније надовезивало занимање разним специјалним струкама — философијом, државним наукама, техником, трговином, индустријом и т. д. — једино би за неко време кадро било дати држави образовано, облагорођено, цивилизовано друштво, које би са другим погледом на свет и са другом интелигенцијом приступало своме раду. Литература је то у стању учинити, јер је она поље, у коме најумније главе народа расуђују о свему, што сачињава живот. Но до свега тога не можемо ми никуда доћи, ако се при упознавању идеје књижевности будемо задовољавали историјом наше домаће литературе, која, према напред реченом, нема и не може имати васпитне садржине, потребне за тако велик задатак.

Немачки и руски педагози, кад су уводили у средње и више школе као један од најважнијих предмета историју домаће књижевности, имали су без сумње на уму да упознају своје васпитанике са етичком и естетичком садржином саме идеје литературе у опште, са историјом облагорођавања људског срца и ума, за што им је домаћа књижевност, дорасла којој му драго из европских књижевности, давала потпуно прилике. За осамнаестгодишњег младића, коме смо пре његових универзитетских самосталних студија дужни дати општег наравственог и естетичког образовања, далеко је важније да зна: постанак лажног класицизма, његову укоченост и неподобност за живот; напредак, који је учињен појавом сентименталне појезије, према лажно-класичној школој појезији; за тим велики корак у развоју уметне појезије романтизмом, где живот срцем и истинита *проосећана осећана* постају елементом појезије, а не конвенционалне тропе и фигуре схоластичне класичности — све је то, и онај развој, што за тим иде, далеко важније ученику да зна него случајна имена и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

президента многобројних носилаца свију тих праваца и њихових међусобних борба. Упознајући се младих у школи са моралном и вештинском садржином свију тих праваца и са разумним смењивањем једнога другим (т. ј. историјом књижевности), он у један и исти мах добија ова два, за живот корисна, знања: 1.) долази до убеђења, да литература и у њој уметна појезија није игра и забава, или као што је један песник XVIII. века сам признао:

... пријатна као летња лимунато,

по уметност саграђена од савременог живота мисли; уметност, која, осим што задовољава вештинске наклоности у човеку, силније него ништа помаже развијању моралних начела у друштву људском; и 2.) да се литература као и сваки природни организам развија вечитим кретањем, губљењем једних и примањем у себе других саставина — при чему је младих а потоњег човека одношење према литератури много елободније, и он, даровит ако је од природе, не преза у свом будућем делању привијати своје нове идеје уза стабло књижевности.

Наравна ствар, није свака литература на

свету тако развијена као немачка и руска, да већ само учење њених историја, само јављање онога, што је у њима рађено — служи уједно и као животног саме идеје књижевности, књижевности у опште. Има народа, који услед домаћих неприлика данас тек стају на снагу и не могу имати књижевност, чија би историја имала таку васпитну садржину. У ове народе спада без сваке сумње и српски народ. Књижевност српска, ако и има својих светлих тренутака, није се овим најважнијим делом, уметном појезијом, толико успела, да би већ оно, што до сад у том пољу има, као васпитно средство могло послужити за њено даље развијање. Ми дакле стојимо пред овом великом незгодом: књижевност се мора развијати — читав овај век отима се друштво из све снаге, да је створи — а на тачкама, са којих треба да се покрене њен развитак, нема довољно оруђа... Онај фактор, коме смо једином оставили да помаже то развијање, досадања српска књижевност и њена историја, не располаже садржином и моћу, која се ниште за тако велик посао.

(Наставиће се).

Јован Максимовић.

К О В Ч Е Ж И Њ .

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

А. Хаџић. Летопис Матице Српске. Уређује — — Књига 168. 1891. свеска четврта. У Новом Саду, српска штампарија дра Св. Милетића. 1891. — Тек ако је две недеље дана, како добијемо ову свеску Летописа, која је требала угледати свет у току четврте четврти прошле године. У тој је свесци започет дра Радивоја Симоновића опис манастира Житомислића у Херцеговини; настављене су проф. дра Дера успомене из Италије (Из Милана на Комско језеро, Из Милана у Турин, Опис Турина и околине му и посета код старога Мађара емигранта Лауша Кошута); завршена је педагошка расправа Мите Нешковића „Може ли школа бити без телесне казне?“, која је и пре ове свеске Летописа, из које јој је крај отштампан, изишла цела у „Збирци педагошких радова“, што је приказана у 8. броју нашега листа; довршен је и Мите Поповића „Цар Јован“ (а могао је најпосле бити само настављен, јер овако је заузео више него четвртину ове свеске — стрпана је на име амо цела трећа, четврта и пета радња). Под рубриком „Књижевност“ сстио се М. Нешковић након скоро десет година да прикаже Николе Ђ. Вукићевића „Прву наставу у вери“. Уверени да се М. Нешковић држи свога начела, изречена у овом приказу, да на име „не би требало нико да се мргоди на критику,

коме је год стало до главне ствари — до истине“, не ћемо прелутати, да нам се разлози, којима Нешковић оправдава своје „накањивање“ и „устезање“, нешто мало чине изобилни. За Нешковићевим приказом долази наставак „Прегледа повеснице словенских књижевности“ (реч је овде о пољској књижевности и то о Мицкијевићу, о Словацком и Красинском, и др.) Из записника књижевног одбора Матице Српске саопштени су на позљедњем месту реферати А. Хаџића и Васе Муачевића о награђеном делу покојног Мите Петровића под натписом „Земље у Бачкој“. — То је садржај 168. књиге Летописа, у којој опазисмо нешто, чега не би требало да буде у таквој књизи. Има на прилику фонетичких грешака као отачба (стр. 105. стих 11. од горе) и граматичких као „о киме —“ (стр. 103. стих 1. од горе). Г.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— „Одјек“ јавља, да је на наш језик преведено дело Жапа Жака Русо-а „Du contrat social“, у којем је велики тај мислилац прошлога века науку о суверенитету народа засновао те одношај међу владоцем и поданицима приказао као да се оснива на неком „друштвеном уговору.“ Рукопис превода дат је већ у штампу.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— *Никола Ђорџић* — сада лекар срезом нишког у Србији — разаслао је оглас, да је у штампу дао своју књигу под насловом „Љубице“, која ће бити готова до половине априла ове године. Вели, да је амо скупио „сјатне веселе, лирске песме, онаке врсте, какве читалачки свет из разних наших часописа већ познаје, онаке, какве беху: „Весиља“, „Дилбер Анђелија“, „Чик“, „Љубица и девојчица“, „Дар и уздарје“ и т. д.“ „Само тако“ вели „и више никакве. Књижица једна за младеж (!) да се њоме провесели и у њој огледа; за стареж (!!) да се сети онга, што је негда било и што се тако лако заборавити не да“. Међу тим Ђорџићевим песмама биће их већим делом, које до сад нису штампане још нигде. Књижица ће изнети нест до седам штампаних табака осмине а цена ће јој бити 50 новчића. Претплата се шаље самом песнику у Ниш.

— У 22. и 23. броју „Bosnische Post“ изишла је у немачком преводу српска народна песма из Вукове збирке „Урош и Мрљавчевић“, а под насловом „Marko, der Königssohn, nennt des Reiches Erben“. Превео ју је неки Ј. Окић.

— У 65. бр. Неестер Лојдова Abendblatt-а штампана је у преводу Ивана В. Поповића прича Јанка Веселиновића „Der Schwur“.

— У Јарићеву „Archiv für slavische Philologie XIV. књизи, 3. свесци, штампан је прилогак Тихомира Остојића „Eine serbische Geheimschrift“, која је састављена из гласолских, бирловских а и неких нових слова. Ову је тајну азбуку открио у једном минеју српском за април и мај, а који је писан 1551. на реци Радованштица под Цером. Овим наласком добисмо још једну нову тајну азбуку наше старе књижевности.

У овој свесци је и довршетак Новаковићева „*Прилога ка познавању македонских дијалеката*“.

— У *Časopis u musea kralovství Českého*, у првој свесци од ове године, саопштио је М. Неет. Сперански 29 интересних писама Павла Шафарика Ивану Кукуљевићу Сајдинском из доба 1852. до 1858., која је нашао и пренисао прошлога лета у академијској књижници у Загребу. Овим се писмима баци још јача светлост на знаменити рад Шафариков на словенишци. Сперански је за поједина писма додао и објашњења кратка.

— У 42. броју „Заставе“ од ове године штампана је у подлиску прича „Стари звонар“, коју је превела Пака Грујић. Ово је прича познатога у нас приповедача рускога Короленка, а која је хвала буди и раније преведена више пута и како нам се чини понајбоље у београдском „*Колу*“. — Преводиоцима би се препоручило, када већ не паде, шта је преведено у нас, да бар стављају име писца, чији рад преводје.

— Поред своје „књиге“, „Успомене са бојнога поља на Јанковој клисури 1876. год.“, која се штампана и која је оглашена у 2. броју нашега листа ове године, написао је *Милан Ф. Манојловић* „*Јонит*“ једну књижицу, која обухвата једну приповетку из сеоског живота, под насловом:

Кеса иуна иуцади. Успомена из детињства једног медицинара, те је „исту рад дати у штампу“. „Ну, за штампу ми — вели — треба средство — претплата“. С тога јено моли „све љубитеље српских приповедака“, да се на ову његову „књижицу“ претплата и претплату му „час пре“ пошљу, како би „ову књижицу могао дати у штампу“.

— Приповетку *Љ. П. Пенадовића* под насловом „Нека је ерѣна, ма и људа била“, што изађе у календару „Новом Требевићу“, превео је на мађарски др. Ажбот.

— У *Pædagogium'u*, немачком месечнику за васпитање и наставу, што га, сво већ четрнаеста година, уз сарадњу одличних педагога издаје др. Фридрих Дитес у Бечу, изишао је у шестој свесци за ову школску годину, за март 1892., под рубриком *Pædagogische Rundschau* извештај о стању школа у Босни и Херцеговини. Написао га је неки Фрања Тичак, који је у истом *Pædagogium'u* и године 1879., као ц. и к. инспектор школа у некадашњој Граници, написао нешто о школама у Босни и Херцеговини, колико се на званичним визитацијама школа на хрватско-босанској граници имао прилике информисати о школству у Босни. По том његову извештају било је тада у Босни и Херцеговини само вероисповедних школа и то: 917 мухамеданских основних школа (турски мејтефе), 41 римокатоличка основна школа, 57 православних основних школа, 43 више мухамеданске школе (турски медресе) и 24 грађанске школе (турски мектеби ризђе). По статистици пак датима од г. 1890. има сад: једна потпуна велика гимназија у Сарајеву; једна приватна гимназија у Травнику (управљају њом језовите); једна техничка школа у Сарајеву; једна пренавдија у Сарајеву за образовање учитеља основних школа (интернат); један милитарни пансионат у Сарајеву; 8 трговачких школа; 41 медреса; 58 православних основних школа; 26 римокатоличких основних школа; једна јеврејска основна школа; четир приватне основне школе и 150 заједничких основних школа. У извештају свом не одобрава Тичак, што су дигнуте трговачке школе. Ма да је, вели, у Босни и Херцеговини трговачки промет жив, ипак је сувише рано било оснивати такве школе. Место њих је ваљало дизати грађанске школе, а за трговачке би школе за прво време било доста, да су такву једну школу удесили били као трогодишњи течај на те хичкој школи у Сарајеву.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК.

— Одбор за подизање споменика *Сими Милутиновићу Сарајлији* јавља, да је до 31. децембра 1891. г. скупљено 6836 ф. и 70 новчића. Пада у очи, да су се аустро-угарски Срби врло слабо одазвали.

— Ових дана прославио је сав образовани свет трећу стогодишњицу од рођења великога педагога Чеха *Јана Амоса Коменскога*.

САДРЖАЈ: Песништво: Јутро на Косову. Песма Лазанскога. Вјерина љубав. — Поука: О луксузу. У Латинима. — Уметност: Пера Добриновић. — Књижевност: Сувремена питања. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Просветни гласник.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год. 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожина у Београду.